

Lekce 5

Gramatická látka	Odkaz na gramatiku
Konjugace: Mediopasivní prézens: imperativ	§§ 263-264
Mediopasivní imperfektum	§§ 263-264
Časový augment	§ 248 (2)
Indikativ prézentu slovesa εἶναι	§ 310
Imperfektum εἶχον	§ 249 (1)
Slovotvorba: Tvoření adverbíí	§ 208
Syntax: Vazba nominativu s infinitivem	§ 455 (2)
<i>Participium coniunctum</i>	§ 464

1. Řeční vojáci, které si Kýros Mladší dal najmout v Malé Asii, odmítají táhnout dále. Pochopili, že cílem výpravy je svržení perského krále, Kýrova bratra Artaxerxa.

Klearchos: «Στρατιῶται, τὰ μὲν δὴ Κύρου¹ δῆλον ὅτι² οὕτως ἔχει πρὸς ὑμᾶς ὥσπερ τὰ ὑμέτερα³ πρὸς ἐκείνον· οὔτε γὰρ ὑμεῖς ἐκείνου ἔτι στρατιῶταί ἐστε, ἐπεὶ γε οὐ βούλεσθε συνέπεσθαι αὐτῷ, οὔτε ἐκείνος ἔτι ὑμῖν ἐστὶν μισθοδότης⁴. ὥστε καὶ ἐγὼ καίπερ μεταπεμπομένου⁵ αὐτοῦ οὐκ ἐθέλω πείθεσθαι. μὴ οὖν καθεύδετε, ἀλλὰ βουλευέσθε, ὃ χρὴ ποιεῖν⁶ ἐκ τούτων⁷. Κύρος γὰρ πολλοῦ μὲν ἄξιος φίλος ἦν, ἕως ἐπειθόμεθα αὐτῷ, χαλεπὸς δὲ νῦν ἐχθρὸς ἐστίν, ἐπεὶ αὐτῷ πολέμιοί ἐσμεν.» (Xen. An. 1, 3, 9 sqq.)

2. Ὁ Κύρος, ὅτ' ἐπαιδεύετο καὶ σὺν τῷ ἀδελφῷ καὶ σὺν τοῖς τῶν ἀρίστων Περσῶν υἱοῖς, αἰεὶ κράτιστος ἐνομίζετο. ἐπαιδεύοντο δ' οἱ τῶν ἀρίστων Περσῶν υἱοὶ ἐν τῷ βασιλείῳ⁸. ἔνθα πολλὴν μὲν σωφροσύνην κατεμάνθανον⁹, ἐμάνθανον δὲ καὶ ἄρχειν καὶ ἄρχεσθαι. (podle Xen. An. 1, 9, 2 sq.)

3. Když C. Iulius Caesar táhl malou alpskou vesničkou, ptali se ho jeho průvodci v žertu:

«Ἡ που κάνταῦθά¹⁰ εἰσὶν ὑπὲρ ἀρχῶν φιλοτιμίαι¹¹ καὶ φθόνοι τῶν δυνατῶν πρὸς

¹ τὰ Κύρου charakteristické využití pl. n.: 'Kýrovy věci, záležitosti, jednání, vztahy' apod. podle okolností

² δῆλον (ἐστίν), ὅτι 'je jasné, že'; lze přeložit i adverbium: 'evidentně, samozřejmě, pochopitelně'

³ τὰ ὑμέτερα stejné využití pl. n. jako τὰ Κύρου

⁴ ὁ μισθοδότης dosl. 'ten, kdo dává mzdu', volněji 'povinný platit (někoho, na někoho)

⁵ μεταπεμπομένου doplňte ἐμέ

⁶ kontrakce ποιεῖν < ποιεῖν 'dělat'

⁷ τούτων gen. pl. m./n. ukaz. zájmena οὗτος; celé spojení ἐκ τούτων 'z těch (důvodů), za této situace'

⁸ τὸ βασιλεῖον '(královský) palác'

⁹ κατα-μανθάνω 'důkladně, od základů se učit'

¹⁰ κράζε: καὶ ἐνταῦθα

¹¹ ἡ φιλοτιμία 'ctižádost'

ἀλλήλους;» ὁ δὲ λέγεται «ἐγὼ μὲν», φάναι¹², «ἐβουλόμην ἂν παρὰ τούτοις¹³ εἶναι μᾶλλον πρῶτος ἢ παρὰ Ῥωμαίοις δεύτερος.» (podle Plut. Caes. 11)

4. Antifón hovoří se Sókratem:

Ὁ Ἀντιφῶν «᾿Ω Σώκρατες», ἔφη, «ἐγὼ τοί σε δίκαιον μὲν νομίζω, σοφὸν δ' οὐδ' ὀπωστιοῦν¹⁴. οὐ γὰρ τῆς συνουσίας¹⁵ ἀργύριον πράττη¹⁶. εἰ δὲ τὴν συνουσίαν ᾿ου ἀργυρίου ἀξίαν εἶναι, ταύτης¹⁷ ἂν ἀργύριον ἐπράττου.» ὁ δὲ Σωκράτης ἀπεκρίνετο· «᾿Ω Ἀντιφῶν, ὡσπερ ἄλλος τις ἵππῳ ἤδεται, οὕτω καὶ ἔτι μᾶλλον ἤδομαι φίλοις ἀγαθοῖς. καὶ εἴ τι ἔχω ἀγαθόν, διδάσκω καὶ τὰ τῶν πάλαι σοφῶν ἀνθρώπων¹⁸ βιβλία κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις διέρχομαι¹⁹ καὶ τὸ ἀγαθὸν ἐκλεγομένηα. οὕτω δὲ αὐτός τε μακάριός εἰμι καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ καλοκάγαθίαν ἄγω.» (podle Xen. Mem. 1, 6, 11 sq. a 14)

5. Thúkydidés o Perikleovi:

Κατεῖχε²⁰ τὸν δῆμον ἐλευθέρως, καὶ οὐκ ἤγετο μᾶλλον ὑπ' αὐτοῦ ἢ αὐτὸς ἦγεν.

(podle Thuc. 2, 65, 8)

6. Τοὺς μὲν θεοὺς φοβοῦ²¹, τοὺς δὲ φίλους αἰσχύνου, τοῖς δὲ νόμοις πείθου.

(Ps.-Isocr. 1, 16)

7. Οὐκ ἔστιν ἠδέως²² ζῆν²³ ἄνευ τοῦ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως, οὐδὲ φρονίμως καὶ καλῶς καὶ δικαίως ἄνευ τοῦ ἠδέως²⁴. (Epic. ad. Menaec., Diog. Laert. 10, 132)

Slovní zásoba

1. ὁ στρατιώτης, -ου	voják	miles
δῆλος, -η, -ον	jasný	clarus, certus

¹² φάναι inf. prez. slovesa φημι 'řici'

¹³ dat. pl. m./n. ukaz. zájmena οὗτος

¹⁴ οὐδ' ὀπωστιοῦν 'ani v nejmenším'

¹⁵ ἡ συνουσία dosl. 'společné pobývání, bytí pospolu', zde o pobytu učitele s žáky, přel. 'čas, který trávíš s žáky'

¹⁶ ἀργύριον πράττεσθαι (gen.) 'vydělávat (něčím) peníze, nechávat si (za něco) platit'

¹⁷ ταύτης gen. sg. f. ukaz. zájmena οὗτος

¹⁸ οἱ πάλαι σοφοὶ ἀνθρώποι 'dávní, staří filosofové'

¹⁹ διέρχομαι (ak.) 'procházet (něco), probírat se (něčím)'

²⁰ κατέχω dosl. 'omezovat, krotit', přen. 'držet zpátky, řídit, ovládat'

²¹ kontrakce φοβέου > φοβοῦ

²² ἠδέως 'příjemně'

²³ kontrakce ζῆν < ζήειν 'žít'

²⁴ doplňte: τοῦ ἠδέως ζῆν

δηλον, ὅτι	je zřejmé, že	certum est, apparet
ἔχω, σχίσω, ἔσχον, ἔσχηκα, ἔσχημαι, — (intrans.)	mít se nějak	habere
ὕμᾱς	vás	vos
ὕμέτερος	váš	vester
ἐκεῖνος, -η, -ον	(tam)ten	ille
οὔτε - οὔτε	ani - ani	neque - neque
ἐστὲ	jste	estis
ἐπεὶ	jestliže, když	si, cum
ἐπεὶ γε	když (totiž)	quidem
ἔπομαι, ἔψομαι, ἐσπόμην, —, — (dm., dat.)	následovat	sequi
συνέπομαι, -έψομαι, -εσπόμην, —, — (dm.)	jít s, doprovázet	comes sum
καίπερ	i když	etsi
μεταπέμπομαι, -ψομαι, -ψάμην, -μμαι, — (ak.)	poslat pro, zavolat	accire
πείθω, πείσω, -εισα, -εικα, -εισμαι, -είσθην (ak.)	přemlouvat, přesvědčovat	(per)suadere
πείθομαι, πείσομαι, ἐπιθόμην, πέποιθα, -εισμαι, ἐπείσθην (dat.)	dát se přesvědčit někým, poslouchat	parere
καθεύδω, -ευδήσω, -εύδησα, —, —, —	spát	dormire
βουλεύω, -εύσω, -ευσα, -ευκα, -ευμαί, -εύθην	radit	consilium dare
βουλεύομαι, -εύσομαι, -ευσάμην, -ευμαί, —	radit se	consilium capere
χρή	je třeba, je nutno	opus est, oportet
ἄξιος, -ία, -ιον (gen.)	hodný (hoden)	dignus
πολλοῦ ἄξιος	(draho)cenný	magni pretii
ἕως	až, dokud	donec
ὁ ἐχθρός, -οῦ	nepřítel, odpůrce	adversarius
ἐσμὲν	jsme	sumus
2. ὅτε	když	cum
παιδεύω, -εύσω, -ευσα, -ευκα, -ευμαί, -εύθην	vychovávat	educare
ὁ ἀδελφός, -οῦ	bratr	frater
ὁ υἱός, -οῦ	syn	filius
ὁ κράτιστος, -ου	nejsilnější	fortissimus
ἔνθα	tam	ibi
ἡ σωφροσύνη, -ης	zdravý rozum, rozvaha, zdrženlivost	prudentia, modestia
ἄρχω, ἄρξω, ἤρξα, ἤρχα, ἤργμαι, ἤρχθην	stát v čele; vládnout	praeesse
3. ἦ	jistě (obvykle se nepřekládá)	certe, an
που	1. někde, 2. snad	1 usquam, uspiam; 2. fortasse
ὕπέρ (gen.)	za něčím, o něco	de

ἡ ἀρχή, -ῆς	moc, úřad	potestas, magistratus
ὁ φθόνος, -ου	nenávist	invidia
δυνατός, -ή, -όν	mocný	potens
παρά (dat.)	u, mezi	apud
πρώτος, -η, -ον	první	primus
ἢ	než	quam
δεύτερος, -α, -ον	druhý	secundus
4. τοι	jistě, právě (obvykle se nepřekládá)	quidem
τὸ ἀργύριον, -ίου	stříbro, peníze	argentum, pecunia
οἶμαι (οἶμαι), οἰήσομαι, —, ὤψην (dp.)	myslet, domnívat se	arbitrari
ἡδομαι, —, ἡσθην, ἡσθήσομαι (dp., dat.)	těšit se z něčeho	delectari
διδάσκω, διδάξω, -αξα, -αχα, -αγμαί, -άχθην	učit	docere
τὸ βιβλίον, -ου	kniha, spis	liber
πάλαι	dříve, kdysi	olim
κοινός, -ή, -όν	společný	communis
κοινῇ (adv.)	společně	communiter, una
αὐτός, -ή, -όν	sám, samotný	ipse
εἰμὶ	jsem	sum
ἡ καλοκάγαθία, -ίας	ušlechtilost, dokonalost	honestas, probitas, integritas
ἄγω, ἄξω, ἡγαγον, ἦχα, ἦγμαί, ἦχθην	vést	agere
5. ὁ δῆμος, -ου	lidé, lid	populus
ὑπό (gen., u pas.)	od	ab
6. φοβούμαι, -εἰσθαί, -ήσομαι, -ημαι, -ήθην	bát se	timere
ὁ νόμος, -ου	zákon	lex
7. ἔστι(ν)	je možné, lze	possibile est
ἄνευ (gen.)	bez	sine
φρόνιμος, -ον	rozumný	prudens
οὐδέ	ani	ne - quidem

Doplnění gramatiky

Vazba nominativu s infinitivem

Na rozdíl od vazby akuzativu s infinitivem nemá tato konstrukce v češtině obdoby, odpovídá však přesně latinskému nominativu s infinitivem. Vzniká převodem do pasiva ze specifického typu vazeb akuzativu s infinitivem, totiž těch, jejichž podmět (tedy akuzativní člen) je velmi všeobecný ('lidé', 'kdośi'); tento všeobecný podmět se při převodu ztrácí.

Srov.: a) aktivně (ak. s inf.): λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸν θάνατον κακόν (εἶναι)

b) pasívně (nom. s inf.): λέγεται ὁ θάνατος κακός (εἶναι)

a) φαίνουσιν οἱ φιλόσοφοι τὸν θάνατον οὐκ εἶναι κακόν

b) φαίνεται ὁ θάνατος οὐ κακός (εἶναι)

Pro překlad do češtiny připadají v úvahu dvě základní konstrukce. Jednou je neosobní výraz uvozující vedlejší větu se spojkou *že*:

'Říká se, že smrt je zlá.'

'Zdá se, že smrt není zlá.'

Jinou, typicky českou možností jsou jistotní částice umístované do věty tak, že nahradí řecké řídicí sloveso, takže vznikne jednoduchá věta. Jde-li o vazby nom. s inf. u sloves vyjadřování, připadá v češtině v úvahu částice *prý*, jde-li o vazby u sloves zrakového vnímání, je možné použít částici *zřejmě*, *patrně*:

'Smrt je prý zlá.'

'Smrt zřejmě není zlá.'

Participium coniunctum

Vazba tzv. *participia spojitého* je významově prakticky totožná vazbám *participia absolutního*, jehož nejtypičtějším případem je probraná vazba genitivu absolutního. Rozdíl je formální:

a) Jestliže se časová okolnost týká některého substantivního členu, který je ve větě už vyjádřen, přistupuje k němu ve formě participia spojitého.

ἐφοβούμην τὸν δεσπότην ἐρχόμενος 'bál jsem se pána, když jsem přicházel'

ἐφοβούμην τὸν δεσπότην ἐρχόμενον 'bál jsem se pána, který (protože) přicházel'

b) Je-li subjekt této časové okolnosti odlišný od podmětu i předmětu řídicí věty, je třeba k vyjádření této časové okolnosti vytvořit vazbu participia (obvykle genitivu) absolutního.

τοῦ δεσπότητος ἐρχομένου οἱ ἄνθρωποι ἔτι ἐκάθευδον

'když pán přicházel, lidé ještě spali'

Vzájemná blízkost participia spojitého a absolutního v řečtině je větší než v latině, protože není (na rozdíl od latiny) vyloučena náhrada jednoho druhým, i když není běžná: ἐφοβούμην τὸν δεσπότην ἐρχόμενον → τοῦ δεσπότητος ἐρχομένου ἐφοβούμην αὐτόν.

Cvičení

1. Vytvořte 1. a 2. sg. i pl. ind. préz i ipf. medpas. od následujících sloves a každý tvar přeložte:

• παιδεύειν • φέρειν • θεραπεύειν

2.

a) Ipř. slovesa ἐλαύνω zní ἤλαυνον. Vytvořte 1. sg. ind. ipř. akt. od sloves:

• ἐσθίω • ἐθέλω • εὐρίσκω

b) Vytvořte 1. sg. ind. préz. akt. ke slovesům:

• ἰκέτευον • ἠδόμην

c) Pozorujte rozdíl v podobě předpony: ἐκλεγόμεθα (vybírat) - ἐξέρχεται, ἐξ ἔργων - ἐκ λόγων. Vytvořte podle tohoto vzoru ipř. tvar slovesa ἐκλεγόμεθα.

3. Doplněte věty tak, že vyberete z níže uvedených přísudků ten, který odpovídá kontextu, a přeložte je:

• ἄρκτος τοῖς φίλοις ... • οἱ φίλοι ἐν τῷ δένδρῳ ... • ἡ ἄρκτος νεκροῦ ... • πολλοὶ ἠλικιώται πρὸς τὸν πλοῦν ... • ὁ Κῦρος τὸν Κλέαρχον ... • μετὰ τὸν θάνατον οἱ ἄνθρωποι δικαίως ... • αἱ σπονδαὶ ὑπὸ τῶν πολεμίων ἀδικῶς ... • ὦ φίλε, τοῖς ἀδίκους δεσπότης ... • ὁ Κλέαρχος· τῷ Κύρῳ πείθεσθαι ... • ὦ Σώκρατες, διὰ τί τὰ βιβλία σὺν τοῖς φίλοις ... • ὁ Σωκράτης ὑπὸ τῶν πλείστων ἀνθρώπων σοφὸς καὶ δίκαιος ...
• κρίνονται • μὴ πείθου • ἐκλέγονται • οὐχ ἄπτεται • νομίζεται • (ἐπι)φαίνεται • διέρχη
• μεταπέμπεται • οὐκ ἐβουλόμην • κρύπτονται • ἐλύοντο.

4. Gramaticky určete následující slovesné tvary a vytvořte 1. sg. ind. préz.:

• συνεπορευόμην • κατέπιπτον • ἀπηλλατόμην • ἐνεβαλλόμην • παρεσκευαζόμην
• ἠσχυνόμην • ἦκουον • ἠρχόμην

5. Rozlišujte význam podle typu záporky:

μὴ πείθου - οὐκ ἐπείθου • μὴ πείθεσθε - οὐ πείθεσθε - οὐκ ἐπείθεσθε • οὐχ ἦδου - μὴ ἦδου.

6. Přeložte následující věty, vyberte z nich jednotlivé tvary nepravidelného slovesa εἶναι 'být' a naučte se je:

1. sg.: Σόκράτης: μακάριός εἰμι (5.4). 2. sg.: Hermés Paridovi: νεανίας εἰ βασιλικός (3.1). 3. sg., 1. a 2. pl.: Klearchos: ὁ Κῦρος χαλεπὸς ἐχθρὸς ἐστίν, ἐπεὶ αὐτῷ πολέμιοί ἐσμεν. οὐ γὰρ ὑμεῖς ἐκείνου ἔτι στρατιῶταί ἐστε (5.1). 3. pl., 2. pl. impř.: Xenofón: πολλὰ καὶ καλὰ ἡμῖν προσδοκίαι εἰσὶν σωτηρίας· ὥστε μὴ ἄθυμοι ἔστε πρὸς τὴν νίκην (2.1). 3. sg. s významem existence: ἔστι θεός.

7. Podle vzoru τὸ δεσμωτήριον 'vězení' odvodte význam následujících slov:

• βουλευτήριον • ἐργαστήριον • δικαστήριον

8. Překládejte:

συμπορεύομαι, συμβουλεύομαι, συλλέγω • ἀποπέμπω, ἀποβαίνω, ἀπάγω • ἐμβαίνω, ἐμβάλλω, ἐμμένω • καταπίπτω, καταβλέπω, καταβάλλω • ἀνέρχομαι, ἀναβλέπω, ἀνάγω • ἐκλέγω, ἐκπέμπω, ἐξέρχομαι.

9. Vložte etymologii slov:

κρυπτα, epifanie, zoologie, eklektický

10. Přeložte:

• οἱ πάλαι σοφοὶ ἄνθρωποι • ἐν τοῖς νῦν ἀνθρώποις • εἰς τὸν αἰὶ χρόνον • οἱ ἐκ Κρήτης στρατιῶται.

11. Přeložte:

• ὁ Κῦρος παιδευόμενος αἰὶ κράτιστος ἐνομίζετο. • τῆς ἄρκτου (medvěd) ἐπιφαινομένης ὁ μὲν τῶν φίλων ἀναβαίνει (vylézt) ἐπὶ τι δένδρον, ὃ δ' ἄλλος καταπίπτει ἐπὶ τῆς γῆς. • τὰ βιβλία διερχόμενοι (procházet, probírat) τὸ ἀγαθὸν ἐκλεγόμεθα. • ὁ Κῦρος τοῖς στρατιώταις συνέπεσθαι οὐ βουλομένοις οὐκέτι μισθοδότης (rovinný platit) ἐστίν. • τοῦ Κύρου μεταπεμπομένου ὁ Κλέαρχος οὐ πείθεσθαι βούλεται.

12. Vraťte se k závěrečné části textu 4,1: τοιοῦτοις μὴ συμπορεύεσθαι φίλοις. Všimněte si, že sémanticky i syntakticky bezprostředně k sobě náležející členy τοιοῦτοις (přívastek shodný) φίλοις jsou od sebe slovosledně odděleny členem μὴ συμπορεύεσθαι (přísudek). Taková změna slovosledu se nazývá *hyperbaton* a slouží ke zdůraznění odděleného členu (zde: φίλοις kvůli ironii). Vyhledejte hyperbata v textu 4,2.

13.

a) Přeložte:

• φροντίζει • πέμπε • φέρειν • νομίζετε • ἀποθνήσκω • ὀνομάζεται • κολάζονται • ἔλεγον • ἐθεραπεύομεν • ἔφευγε • εἶθε ἐβίβρωσκες.

b) Určete pád a číslo, vytvořte nom. sg., a ten přeložte:

• ἵππον • τοῦ ἐταίρου • τῶν λόγων • τοὺς ἀνθρώπους • τοῖς ποταμοῖς • τῶν ἔργων • τῆ ἀπορίᾳ • τῆς σωτηρίας • ταῖς σπονδαῖς • τῶν νικῶν • τῆ μάχη.

14. Přeložte:

1. Kdyby mi někdo říkal, že je sám dobrý, myslel bych si, že ten člověk lže. 2. Když jsou souzeni, říkají, že ostatní porušují smlouvy, že od soudců snášejí bezpráví, že jsou nespravedlivě trestáni. 3. Dobrý a vzácný člověk prý neexistuje. 4. Zdá se, že bůh je dobrý a že poznává lidské činy. 5. Jestliže budeme poslouchat (přeložte participiem spojitém), máme ještě dobrou naději na záchranu.